

НЕОБХІДНІСТЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В даній статті висвітлена необхідність формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Автором досліджується значення професійної діяльності військовослужбовців, яка потребує вміння ефективно спілкуватися з людьми, приймати рішення, обмінюватися і передавати необхідну інформацію, що становить собою комунікативний процес. Професійно-комунікативна компетентність складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного і контрольного-оцінного компонентів та містить сукупність професійних компетенцій, які є складовою компетентності майбутнього фахівця і допомагають не лише вирішити професійні проблеми, але й сприяє професійному саморозвитку та самовдосконаленню особистості.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, професійно-комунікативна компетентність, майбутні офіцери, вищі військові навчальні заклади.

У зв'язку з інтеграцією України в світове економічне співтовариство, нові політичні, соціально-економічні та культурні реалії змінили критерії системи освіти і вимагають радикальних змін у галузі навчання іноземних мов, відповідно до вимог загальноєвропейських рекомендацій [4].

Перед сучасною молоддю, а особливо перед майбутніми офіцерами постають нові вимоги до формування особистісних і професійних якостей: творчих здібностей, загальноосвітньої і спеціальної підготовки, до рівня соціальної адаптації. Успішність перетворень у перехідних суспільствах значною мірою залежить від спроможності молоді конструктивно реалізувати себе в умовах трансформаційних процесів. На цьому етапі зростає роль освіти як основного дієвого інструменту адаптації майбутніх офіцерів до самостійного життя та пошуку шляхів успіху у військовій справі. Курсанти повинні отримати навички роботи з традиційними та віртуальними інформаційними джерелами, навчитися знаходити креативні рішення, вміти працювати в команді, реалізувати проектні технології, презентувати себе та свої результати. Курсант повинен відчувати постійну потребу в самоосвіті і вміти її реалізовувати [3, с. 42].

Постановка проблеми. Складність перехідного періоду у розвитку нашої держави, масштабність і гострота виникаючих у сучасному світі соціальних, культурних й економічних проблем зумовлюють актуальність пошуку оптимальних шляхів підготовки освічених офіцерів з новим мисленням, професійно-мобільних, готових до самостійного та якісного розв'язання військово-професійних завдань, розвитку військового співробітництва із закордонними країнами, організації та проведення спільних навчань і маневрів, участь у миротворчих операціях, партнерству у підготовці військових кадрів. Все це зумовлює необхідність навчання

військових фахівців, готових до адекватної взаємодії з представниками інших культурних співтовариств [5, с. 5].

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, глобалізація міжнародного ринку праці, зростаюча конкуренція і комерціалізація загострюють суперечності між новими високими вимогами до знань, умінь і навичок майбутніх фахівців і їхнім недостатнім рівнем володіння професійно-комунікативною компетентністю.

Метою даної статті є спроба визначити необхідність формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень. Мета і завдання нашого дослідження вимагають більш ґрунтовного визначення основних понять, серед яких “компетенція” та “компетентність”, професійна та професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів. Розглянемо їх більш детально.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної педагогічної літератури (В. Адольф, А. Андреев, О. Дубасенюк, Ю. Варданян, С. Вітвицька, І. Зимняя, Н. Кузьміна, І. Родигіна, Л. Сохань, І.П. Ящук, І. Воробйова, Л. Карпова, А. Хуторський, Г. Бунк, К. Дулі, П. Айдз, Дж. Рамен та інші) показав, що серед розмаїття напрямків модернізації освіти важливе значення займає компетентнісний підхід, який значно підсилює необхідну орієнтованість сучасної освіти на майбутню практичну діяльність і спрямовує цю діяльність на підвищення її ефективності та результативності. Згідно з цим підходом, основний акцент у процесі навчання переноситься з передачі знань, умінь і навичок на гармонійний розвиток компетентної особистості.

Ключовими поняттями цього підходу є “компетенція” та “компетентність”, які виступають у ролі складних структурних і динамічних утворень у системі якостей людини.

Поняття “компетенція” і “компетентність” диференціюють відомі російські вчені А. Хуторський та В. Краєвський. Виходячи з того, що в перекладі з латинської мови слово “competentia” означає коло питань, з якими людина добре обізнана, має певний досвід, то компетентність у певній галузі тлумачиться як “володіння відповідними знаннями й здібностями, які дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь й ефективно діяти в ній” тобто компетентність є результатом набуття компетенції [10, с. 14].

Термін “компетенція” вживається спеціалістами у сфері комунікації у різних значеннях: сукупність знань, умінь та навичок (Б. Глухов); здатність особистості здійснювати певну діяльність (А. Суригін); рівень сформованості міжособистісного досвіду спілкування (Ю. Ємельянов); здатність обирати та реалізовувати програми мовної поведінки під час комунікації (В. Костомаров) [10, с. 15].

В етимологічному словнику української мови зазначено:

Компетенція, компетентний – через польське посередництво запозичене з лат. мови; лат. competentia “відповідність, узгодженість”, пов’язане з

competere “разом домагатися, прагнути; сходитися, зустрічатися, відповідати, узгоджуватися” [1, с. 10].

Сучасні тлумачний і педагогічний словники визначають “компетенцію” як коло вповноважень, які надаються законом, статусом або іншим актом конкретного органу або (посадовій) особі, а також як знання, досвід у тій чи іншій галузі, добру обізнаність із чим-небудь [1, с. 12].

Сам термін “компетентність” є похідним від слова “компетентний”. Слово “компетентний” (competens з лат. – відповідний, здатний) означає:

- 1) той, який володіє компетенцією;
- 2) обізнаний в певній галузі знань [9, с. 107].

В іншомовному словнику термін “компетентність” визначається як:

- 1) володіння компетенцією;
- 2) володіння знаннями і навичками, що дозволяють судити, оцінювати що-небудь [9, с. 110].

Під “компетентністю” розуміють володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особисте ставлення до неї та виду діяльності; сукупність якостей особистості та мінімальний досвід стосовно діяльності у цій сфері; систему знань та вмінь, на основі яких формується творчий потенціал спеціаліста та будується його діяльність. Головними ознаками цього поняття є система знань та вмінь, діяльність і творчий потенціал (за Т. Браже) [7, с. 14].

Виклад основного матеріалу. Ми вважаємо, що термін компетентність є найбільш влучним і включає сформованість основних професійно важливих умінь, знань та навичок, тому розкриваючи суть цього поняття ми будемо притримуватися цього терміна.

Стосовно особистості майбутнього фахівця, компетентності відображають та розвивають особистісні риси майбутнього фахівця щодо об’єктів, які вивчаються ним; характеризують діяльнісний компонент освіти майбутнього спеціаліста, рівень його практичної підготовки; задають мінімальний досвід предметної діяльності; розвивають можливості розв’язувати у повсякденному житті реальні проблеми – від побутових до виробничих та соціальних; є багатовимірними, тобто охоплюють і розвивають усі основні групи особистісних якостей індивіда; є інтегральними характеристиками якості підготовки майбутніх спеціалістів; у сукупності визначають та відображають функціональну грамотність майбутнього фахівця [12, с. 15].

Все це у повній мірі відображається у працях зарубіжних науковців М. Вудкок, Д. Френсіс, Дж. Старк. Вони вважають, що професійна компетентність формується лише у взаємозв’язку із соціальними установками фахівця, зокрема через:

- 1) професійну ідентичність – прийняття професійних норм і відповідальності через процес професійної соціалізації;
- 2) професійну етику – опанування етичними нормами професії;

3) конкурентоспроможність – здатність до ефективної професійної діяльності в структурі ринкових відносин;

4) прагнення до наукового удосконалення – необхідність отримати нові знання у процесі дослідницької діяльності;

5) мотивацію до продовження освіти – потребу в постійному професійному самовдосконаленні відповідно до вимог сучасності [7, с. 16].

Отже, відобразимо складові компоненти професійної компетентності у вигляді схеми (див. рис. 1).

Рисунок 1. Складові компоненти формування професійної компетентності

Вітчизняні вчені вважають, що “професійна компетентність” визначається як знання, вміння, навички, способи та прийоми їх реалізації в діяльності, спілкуванні, розвитку (саморозвитку) особистості. До елементів даної компетентності вони відносять такі компоненти, як діяльнісний, комунікативний та соціальний (Л. Мітіна) [8, с. 14]; здатність ефективно розв’язувати практичні завдання щодо соціалізації особистості, яка розвивається, сприяє забезпеченню внутрішніх умов, діяльнісної інтеграції особистості у суспільстві за рахунок розвитку ціннісних орієнтацій щодо природи, суспільства, духовного досвіду людей, самого себе; формуванню практичних умінь діяльнісної соціально бажаної або прийнятної самореалізації (Л. Захарова, В. Соколова) [8, с. 15].

Оскільки ми маємо справу з професійно-комунікативною компетентністю, у контексті нашого дослідження викликають інтерес праці військових педагогів А. Барабанщикова, А. Галімова, Д. Іщенка, Б. Олексієнка, Г. Темка, В. Ягупова, які розглядають педагогічну підготовку

військовослужбовців як складову цілісного педагогічного процесу. Зазначимо, що серед дослідників немає одностайної думки щодо визначення поняття “професійна компетентність військовослужбовця” та її структури [11, с. 18].

Дослідники військової педагогіки вважають, що професійна компетентність військовослужбовця передбачає глибокі військово-професійні знання, уміння, навички, професіоналізм у галузі психології та педагогіки, досконалу методику здійснення військових заходів [7, с. 16].

В основу професійної компетентності офіцера покладено професіограму майбутнього військовослужбовця, в якій можна виокремити такі підструктури як професійну спрямованість, професійну компетентність, професійно важливі якості та психологічно значущі психофізичні властивості (див. табл. 1).

Таблиця 1.
Структура професіограми майбутнього військовослужбовця

№	Підструктури у професіограмі майбутнього військовослужбовця	Зміст основних компонентів підструктур професіограми
1.	Професійна спрямованість	мотиви, ціннісні орієнтації, професійна позиція, соціально-професійний статус
2.	Професійна компетентність	комунікативна, спеціальна, екстремальна, професійна та аутокомпетентність
3.	Професійно важливі якості	інтелектуальні та управлінські здібності, емоційно-вольова стійкість
4.	Професійно значущі психофізіологічні властивості	особливості вищих психічних функцій; сенсорно-перцептивні, психомоторні й фізичні властивості та якості

На сьогодні особливого значення набуває завдання формування у військовослужбовців Збройних сил України комунікативних навичок, умінь, розвиток культури спілкування з метою ефективної комунікативної взаємодії за європейськими і світовими стандартами [5, с. 12].

Професійна діяльність військовослужбовця потребує уміння ефективно спілкуватися з людьми, приймати рішення, обмінюватися і передавати необхідну інформацію, що становить собою комунікативний процес.

Отже, вчені визначають, професійно-комунікативну компетентність майбутнього офіцера як професійно-особистісну характеристику фахівця, яка передбачає його теоретичну і практичну готовність до здійснення професійної діяльності в умовах міжкультурної комунікації в іншомовному професійному та соціокультурному середовищі. Вона складається з мотиваційно-ціннісного, когнітивного, комунікативного і контрольо-оцінного компонентів та містить сукупність професійних компетенцій, які є складовою компетентності майбутнього фахівця і допомагають не лише вирішити професійні проблеми, але й сприяє професійному саморозвитку та самовдосконаленню особистості [7, с. 18].

Висновки. Для формування професійної компетентності курсанти повинні використовувати комплекс спеціально-організованих вправ

побудованих на принципах проблемного і комунікативного навчання, які будуть давати можливість самостійно вирішувати виникаючі проблеми, аналізувати, систематизувати та обробляти отриману інформацію. На нашу думку, найбільш вдалим способом є матеріал предметів гуманітарного циклу, оскільки це є важливою умовою формування професійної компетентності майбутніх офіцерів вищих військових навчальних закладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бернацька О.В.* Моделювання ситуацій професійної діяльності у навчанні іноземної мови у вищому навчальному закладі військового профілю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О.В. Бернацька. – Київ, 2004. – 21 с.

2. *Ваколюк Т.В.* Педагогічні умови інтенсивного навчання іноземної мови курсантів-прикордонників (на матеріалі англійської мови): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Т.В. Ваколюк. – Хмельницький, 2003. – 18 с.

3. *Гапон Ю.А.* Специфіка дисципліни і фактори, що визначають зміст навчання іноземної мови професійної спрямованості // Зб. наукових статей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ. – Видавництво Європейського університету. – 2003. – С. 40-49.

4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. / [Наук. ред. укр. видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва]. — К.: Ленвіт, 2003. — 273 с.

5. *Кубіцький С.О.* Система оцінювання готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / С.О. Кубіцький. – К., 2001. – 20 с.

6. *Курило Л.Ф.* Університетська педагогічна освіта в Україні в ХІХ – на початку ХХ століття – важливий напрямок новітніх історико-педагогічних досліджень / Л.Ф. Курило. // Наукові записки. Педагогічні та історичні науки. – К.: НПУ, 2002. – Вип.47. – С.120–123.

7. *Маслак Л.П.* Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх офіцерів радіоінженерних спеціальностей : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л.П. Маслак. – Житомир, 2010. – 18 с.

8. *Мечнікова І.І.* Динаміка самовдосконалення майбутнього офіцера у вищому військовому навчальному закладі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 “Педагогічна психологія” / І.І. Мечнікова. – К., 2003. – 20 с.

9. *Нещадим М.І.* Військово-професійна підготовка: сутність теоретичного та практичного навчання / М.І. Нещадим // Наука і сучасність: [зб. наук. пр. Нац. пед. ун-ту імені М.П. Драгоманова]. – К.: Логос, 1999. – ч. І. – Вип. 2. – С. 106–114.

10. *Павленко А.В.* Формування загальнокультурної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі вивчення предметів суспільно-гуманітарного циклу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Павленко Анна Юріївна; Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. – Житомир, 2015. – 20 с.

11. Сніцар І.В. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей курсантів у процесі навчання англійській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 20.02.02 “Військова педагогіка та психологія” / І.В. Сніцар. – Хмельницький, 2001. – 21 с.

12. Шумовецька С.П. Формування мовної культури особистості у військовому вузі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 20.02.02 “Військова педагогіка та психологія” / С.П. Шумовецька. – Хмельницький, 1999. – 18 с.

И.С. Ковальчук
Житомирский государственный
технологический университет

НЕОБХОДИМОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ У БУДУЩИХ ОФИЦЕРАХ В ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В данной статье освещена необходимость формирования профессиональной компетентности будущих офицеров в высших военных учебных заведениях.

Автором исследуется значение профессиональной деятельности военнослужащих, которая требует умения эффективно общаться с людьми, принимать решения, обмениваться и передавать необходимую информацию, что и представляет собой коммуникативный процесс. Профессионально-коммуникативная компетентность состоит из мотивационно-ценностного, когнитивного, коммуникативного и контрольно-оценочного компонентов и содержит совокупность профессиональных компетенций, которые являются составной компетентности будущего специалиста и помогают не только решить профессиональные проблемы, но и способствует профессиональному саморазвитию и самосовершенствованию личности.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, профессионально-коммуникативная компетентность, будущие офицеры, высшие военные учебные заведения.

I.S. Kovalchuk
Zhytomyr State Technological University

NEED OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE AT FUTURE OFFICERS OF THE HIGHEST MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

This article highlights the need of the professional competence formation of future officers in higher military educational establishments.

The author examines importance of professional officers activities, which require the ability to communicate effectively with people, make decisions, share and transmit the information, which is a communicative process. Professional competence has motivational value, cognitive, communicative and evaluative control components and provides a set of professional competencies that are the part of professional competence of the future specialists and help not only to solve professional problems but also promotes professional self-development and self-identity.

Keywords: competence, professional competence, professional-communicative competence, future officers, higher military educational establishments.